

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми «РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ
ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Виконав(ла): студент (ка) 2 курсу,
PO1-M19 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Мачужак Степанія Вікторівна

Керівник

Мартіна О.В., кандидат філологічних
наук, доцент

Рецензент

Гордійчук М.С., кандидат педагогічних
наук, доцент

Кам'янець-Подільський - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	9
1.1. Психолого-педагогчні основи сприймання художніх творів молодшими школярами.....	9
1.2. Поняття тексту як мовної одиниці та його види.....	18
1.3. Методичні закономірності роботи з художніми творами в початкових класах.....	21
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	34
2.1. Етапи роботи над художнім твором.....	34
2.2. Художній текст як засіб формування комунікативних умінь в учнів початкових класів	47
2.3. Лінгвістичний аналіз художнього тексту як основа розвитку образного мовлення молодших школярів.....	58
2.4 Організація і зміст експериментального дослідження	67
Висновки до розділу 2.....	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТОК А	86
ДОДАТОК Б	89
ДОДАТОК В	91
ДОДАТОК Г	93

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Сучасні пріоритети розвитку освіти вимагають створення якісно нової школи, зорієнтованої на виховання особистості нового типу, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин.

Проголосивши людину найвищою цінністю, наша держава стала на шлях втілення гуманістичних ідей у педагогічну теорію та практику. Тому навчання у сучасній школі має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості школяра, розкриття усіх закладених у ній природних задатків, її здатності до свободи, відповідальності і творчості.

У Національній доктрині розвитку освіти визначено основну мету державної політики щодо розвитку освіти, яка полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Це вимагає переходу від директивної до особистісно зорієнтованої моделі навчання й виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів. Найважливіше завдання початкової школи – навчити дітей вчитися, а це неможливо без уміння читати й працювати з книжкою. Велике значення в цьому процесі відводиться тому, як організовується робота над художніми текстами.

Сучасна методика класного читання базується на теоретичних положеннях, які розроблені такими науками, як літературознавство, психологія, педагогіка. Для правильної організації роботи над художнім текстом учителеві необхідно врахувати не тільки його специфіку, а й психологічні основи процесу читання на різних етапах навчання, особливості сприймання й засвоєння тексту молодшими школярами тощо.

У змісті початкової освіти читанню належить особлива роль. Курс “Літературне читання” – органічна складова освітньої галузі “Мови і

літератури”, він охоплює класне й позакласне читання. Його основною метою є формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної й пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі.

У процесі навчання відбувається становлення дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення й поняття, збагачуються почуття, виховується потреба в систематичному читанні. Методика організації роботи учнів над текстами творів у початкових класах багатоаспектна. Вона передбачає реалізацію всіх завдань предмета літературного читання з урахуванням мети опрацювання конкретного твору, особливостей його жанру, рівня підготовленості учнів класу, повноти методичного апарату підручника, кількості годин, які відведено на роботу з текстом.

Проблемою аналізу художніх текстів на уроках читання займалися П.М.Якобсон, Л.В.Занков, Л.І.Айдарова, Науменко В.О., Н.Д.Модавська, О.І.Нікіфорова, О.Почупайло та ін. Зокрема, Науменко В.О. визначила критерії і дала характеристики вікових рівнів літературного розвитку учнів, показуючи можливості і шляхи удосконалення методів роботи вчителя [35, 20]. П.М.Якобсон, О.І.Нікіфорова розглядали проблему сприймання художньої літератури: про психологічні особливості процесу сприймання, його механізми й умови більш глибокого, правильного і тонкого сприймання літератури [34;39]. Крім того, П.М.Якобсон, як і Н.Ігнатенко, Л.Цимбалюк, Н.Янко та ін. підкреслюють, що крім сприймання літературного твору, важливу роль відіграє мислення [22; 63; 67]. Саме сприймання є першим етапом цілісного сприймання твору, а осмислене сприймання – це вже вищий етап.

Визначальну роль у літературному розвитку школярів учені залишали за методом творчого читання, ефективність застосування якого пов'язували з

продуманим поєднанням різних прийомів, видів і форм організації читацької діяльності: “У педагогічній практиці вироблено ряд способів виховання в учнів звички читати уважно, зосереджуватися на художніх деталях, уявляти прочитане в колоритних, яскравих образах. Це насамперед так зване “усне малювання”, створення кіносценаріїв і окремих кінокадрів, режисерські коментарі до сцен, епізодів, картин тощо” [5, 79]. При цьому учні “оволодівають усним і писемним мовленням, вчать читати виразно, набувають необхідних навичок роботи з друкованим текстом: уміння зробити виписки, скласти план, тези, конспект, написати реферат, використавши одне або декілька джерел” [16, 18].

В окремих монографіях і статтях, написаних методистами і вчителями-практиками, подається навчальний матеріал, який належить засвоїти учням. Питання про те, як забезпечити повноту сприймання й осмислення цього матеріалу учнями, автори або замовчують, або роблять застереження, що цей матеріал не викликає в учнів особливих труднощів. За такої умови навчання стає одностороннім процесом: учень фактично відсутній в ньому. А без фактів, які показують, що і як сприймають, осмислюють і застосовують учні, як здійснюються їх літературний, естетичний і моральний розвиток, методична теорія зависає в повітрі, залишається недоведеною, необґрунтованою.

Сприймання художньої літератури – це складний інтелектуальний й емоційний процес, який визначається не тільки об'єктивними даними конкретного твору – ідейно-тематичним змістом, системою художніх образів, а й суб'єктивними, тобто психологічним складом, життєвим досвідом, потребами та інтересами учнів.

Останнім часом з'явилося ряд цікавих досліджень, у яких автори намагаються встановити залежність рівня аналізу художнього твору від умов його сприймання, виявити умови, які активізують сприймання художнього тексту, накреслити деякі шляхи розвитку читацького сприймання у процесі аналізу художнього твору тощо [31; 37; 44, 56; 67].

Незважаючи на вдалі пошуки і знахідки, такі проблеми, як особливості сприймання учнями художньої літератури і розвиток їх творчої активності та самостійності, залишаються актуальними. Особливо це стосується учнів початкової школи. Це і обумовлено вибір теми дипломної роботи.

Об'єкт дослідження: мовленнєво-комунікативна діяльність учнів початкових класів.

Предмет дослідження – методика формування мовленнєво-комунікативних умінь на основі художнього тексту.

Мета дипломної роботи – розкрити психолого-педагогічні основи аналізу художніх текстів на уроках читання з метою ефективного засвоєння його змісту молодшими школярами.

Гіпотеза дослідження: якщо аналіз художнього твору здійснювати на комунікативно-діяльнісній і функціонально-стилістичній основі, з урахуванням особливостей сприйняття його молодшими школярами, то рівень мовленнєво-комунікативної підготовки учнів початкової школи значно підвищиться.

Завдання дослідження:

- проаналізувати психолого-педагогічну та науково-методичну літературу з проблеми аналізу художніх творів у початкових класах;
- розкрити методичні закономірності роботи з художніми творами в початкових класах;
- визначити етапи роботи над художнім твором;
- описати методику роботи з художніми творами в системі розвитку мовлення молодших школярів;
- дібрати вправи і завдання для лінгвістичного аналізу художніх текстів з метою розвитку образного мовлення учнів;
- здійснити експериментальну перевірку ефективності розробленої методики.

Розв'язання поставлених завдань і необхідність перевірки у процесі дослідження вихідних припущень зумовили використання таких **методів**:

теоретичні: аналіз та узагальнення лінгвістичної, психолого-педагогічної і лінгводидактичної літератури з метою визначення теоретичних основ означеної проблеми дослідження; аналіз нормативних документів і підручників з української мови; теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду вчителів початкових класів з метою визначення стану проблеми у шкільній практиці; зіставлення й узагальнення здобутих даних з метою розроблення критеріїв і визначення рівнів розвитку умінь аналізувати художні тексти; теоретичне обґрунтування основ сприймання художніх творів молодшими школярами;

емпіричні: спостереження за навчальним процесом і аналіз уроків української мови в 3-4 класах; бесіди з учителями, виявлення рівня їхньої підготовки до творчої роботи над художніми текстами; діагностування рівнів збагачення словника учнів образною лексикою; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи); кількісний і якісний аналіз здобутих даних для перевірки ефективності пропонованої методики.

Теоретичну основу роботи становлять положення теорії мовленнєвої діяльності (Виготський Л., Леонтьєв О.О.), психолінгвістичні основи мовленнєвої комунікації (Жинкін М., Леонтьєв О.О., Маркова А., Синиця І.), становлення творчої особистості у процесі навчальної діяльності (Божович Л., Венгер Л., Волощук І., Давидов В., Ельконін Д., Менчинська Н.), наукові дослідження про творчу діяльність і творчі здібності (Богоявленська Л., Гончаренко С., Костюк Г., Кочерга О., Кульчицька О., Моляко В., Пономарьов Я., Роменець В., Холодна М.), праці лінгводидактів (Бадер В., Біляєв О., Варзацька Л., Васильківська Н., Вашуленко М., Гудзик І., Мельничайко В., Пономарьова К., Хорошковська О.) з проблеми розвитку комунікативних умінь учнів, а також праці дидактів (Бабанський Ю., Лернер І., Савченко О., Скаткін М.), що стосуються загальних питань теорії навчання (законів, принципів, методів тощо).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено теоретичне обґрунтування засад розвитку мовлення молодших школярів

засобом художнього тексту на уроках української мови як важливого складника виховання мовної особистості молодшого школяра; *окреслено* зміст роботи з розвитку мовлення молодших школярів на уроках української мови на основі художнього тексту, *дібрано й систематизовано* відповідні типи вправ і завдань.

Практичне значення роботи полягає в обґрунтуванні й розробленні методики розвитку мовлення учнів 3-4 класів у роботі над художніми текстами. Здобуті результати можуть бути використані на заняттях з методики викладання української мови зі студентами факультетів початкового навчання, учителями-практиками для творчої роботи на уроках української мови.

Апробація і впровадження результатів дослідження відбувалися на уроках української мови та літературного читання в початкових класах у процесі навчально-педагогічної практики, матеріали роботи обговорювалися на засіданні кафедри теорії та методик початкової освіти, заслуховувалися на студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Таким чином, враховуючи результати педагогічного експерименту, вимоги до уроку, особливо принцип врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, можна констатувати:

1. Для осмислення прочитаного, виділення того, що потрібно вчителю, необхідно організувати сприйняття учнів, пояснити, що, з якою метою і як вони мають сприймати, тобто спрямовувати осмислення за єдиним і загальним для всіх руслом. Домогтися цього вчитель може, використовуючи вступну бесіду, відповідну інструкцію, інтерпретацію окремих фактів чи подій в процесі пояснення, виділення в наочних посібниках (схемах, ілюстраціях) ведучих інформативних точок, пояснення висловлювань, крилатих висловів, уточнення смислового значення наукових термінів або маловикористовуваних слів. Адже неправильно сприйняте слово може призвести до викривлення змісту всієї фрази, а це, в свою чергу, може викликати неправильне розуміння певної частини тексту.

2. Осмисленість сприймання завжди виявляється в єдності з цілісністю образу сприймання. Це досягається на основі узагальнення знань про окремі властивості і якості предмета, явища, про структурні особливості. Тому під час організації сприймання твору виділяються окремі сторони і властивості тексту і на їх основі створюється цілісне уявлення.

3. У зв'язку з тим, що в дітей молодшого шкільного віку недостатньо розвинутий цілеспрямований аналіз, необхідно від уроку до уроку розвивати в учнів уміння не просто дивитися, а вдивлятися, не просто слухати, а вслуховуватися, вміння порівнювати і зіставляти, виявляти певні ознаки предметів і синтезувати ці ознаки в цілісний образ. Для цього доцільно використовувати різноманітні вправи на порівняння образів персонажів, пори року, розрізняти різні жанри опису про одне й те ж явище тощо. За допомогою правильно дібраних запитань вчитель може домогтися повної, різноманітної і яскравої характеристики предмета, особи, порівняння її особливостей з особливостями інших образів, героїв.

4. Для кращого усвідомлення і розуміння тексту учнями потрібно так будувати урок, щоб під час сприймання змісту, учні стикалися з труднощами, які б активізували увагу і стимулювали дітей використовувати свідомі, довільні прийоми розуміння. Для цього варто вводити смислові переходи від наслідку до причини, відношення об'єктів, несумісних в рамках одночасного образного уявлення дітей. Ефективним прийомом є також введення в художній текст нових слів, значення яких учні повинні виявити на основі аналізу контекстуальних зв'язків.

5. Для засвоєння тексту доцільно використовувати ілюстрації. Сам підбір ілюстрацій необхідно здійснювати на основі актуальності змісту і його відповідності конкретним методичним цілям, доступності і високих естетичних якостей зображення, характеристики його композиційної структури. Це збагачує дитяче сприймання, розширює уяву, спонукає до узагальнень. Слухове сприймання в молодших школярів ще недостатньо розвинуте, щоб за словом вони бачили конкретний образ.

6. Необхідно проводити роботу над семантикою слова. Завдяки цьому діти частіше працюють над уточненням мовленнєвих одиниць, значно активізують свій словник, усувають із нього слова, які не відповідають літературній мові. Для цього найефективніший шлях – евристична бесіда (вдатися до словникових тлумачень близьких за значенням слів і на цій основі будувати бесіду, щоб побачити різницю між стилістично-нейтральним словом і контекстуально-образним).

7. На уроках мови і читання слід частіше вдаватися до аналізу образних засобів, які є стрижневими в структурі окремих образів твору. Для цього пропонувати учням пояснити словосполучення, в яких вжито образну лексику; дати словесний малюнок явища, предмета; здійснити порівняння (виділити їх в тексті); прочитати уривок з використанням засобів інтонації тощо.

8. У зв'язку з тим, що художній твір висвітлює естетично пережиті письменником картини життя, факти чи явища природи, підготовку твору до

читання й аналізу з учнями слід починати з відомостей про автора: біографічні дані, час, в якому він жив і творив, його ставлення до дійсності того часу тощо. Щоб правильно проаналізувати образи, осмислити і оцінити всі компоненти твору, визначити особисте ставлення до змальованих образів, подій, а, отже, виявити основну ідею твору, потрібно уважно прочитати твір декілька разів, акцентуючи увагу на основних чинниках зображуваного сюжету .

9. Роботу над текстами, рекомендованими для вивчення в початкових класах, доцільно починати з розгляду теми, визначення його жанру, оскільки від цих особливостей значною мірою залежить манера читання твору — колорит виконання, тобто комплекс забарвлень, необхідних для безпосереднього читання. А дотримання цієї вимоги дозволяє учням краще усвідомити і запам'ятати урок. Після цього можна розглядати композицію і сюжет твору, що дозволяє розкрити перед учнями взаємозв'язок композиційних компонентів (образів, картин, подій, ситуацій) та виявити й усвідомити основні елементи ланцюга подій сюжету (експозицію, розвитку дії, кульмінації). А це допомагає молодшим школярам вникнути в ідейно-естетичний зміст твору, знайти спосіб усної передачі змісту.

10. Під час аналізу образів твору, вчитель повинен вчити дітей правильно це робити, тобто аналіз має здійснюватися за схемою: дії і вчинки – портретне зображення – мова – пряма авторська характеристика. Оскільки в дитячих творах автори рідко вживають пряму характеристику, вчитель повинен показати, що саме через інші елементи можна описати персонаж. Це буде впливати на сприймання і мислення читача, викликаючи певні асоціації, створюючи основу для доосмислення образу, а, отже, розвитку творчої уяви, уміння бачити за живим словом конкретний образ.

11. Оскільки молодших школярів приваблює все яскраве, цікаве, емоційно насичене, варто при аналізі твору звертати увагу на естетичний вплив художніх образів, щоб знати, яким саме почуттям і переживанням дати

перевагу в процесі безпосереднього читання і роботи над текстом з дітьми. Для цього використовувати читання опису природи, роздумів героїв.

12. Учителеві необхідно визначити відповідні завдання до послідовного аналізу твору з учнями. Для цього необхідно, щоб слова тексту в устах учителя не були звичайною інформацією про зміст твору, а мали повну силу емоційного впливу на дітей. Щоб правильно керуватися текстом під час аналізу творів початкових класах, слід накреслити етапи наскрізної словесної дії та послідовного аналізу твору з учнями. Це означає: розчленувати твір на частини, щоб між ними був постійний внутрішній зв'язок; до кожної частини знайти заголовок; визначити творче завдання, що стосується читання та аналізу твору з дітьми (відповідати меті читання, бути активним засобом розкриття ідейного змісту твору, захоплювати і хвилювати учнів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айдарова Л.И., Цуккерман Г.А. Необходимость изучения поэтики в курсе родного языка // Вопросы психологии. 2001. №1. С. 35 – 38
2. Артемова О.І. Розвиток креативного мовлення молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2001. 20 с.
3. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : [навч. посіб.]. Львів : Світ, 2003. 432 с.
4. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. К.: АПН, 2000. 316 с.
5. Барвівська Л.В. Уроки українського читання // Початкова школа. 2009. №11. С. 79.
6. Бацій І.С. Краса і сила слова: Бесіди про мову художнього твору. К.: Освіта, 2003. 96с.
7. Богущ А.М., Гавриш Н.В., Котик Т.М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах освіти: Підручник. К.: Слово, 2005. 312с.
8. Варзацька Л.О. Вивчення морфології у взаємозв'язку з лексикою, синтаксисом і стилістикою // Укр. мова і література в школі. 2002. №7.С.63-69.
9. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / [О. Г. Вирда]. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 112 с.
10. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
11. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте // Психология развития ребенка. М.: Смысл-ЭКМО. 2003. 326с.
12. Галайда Б. Формування навичок мовленнєвої діяльності / Б. Галайда // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2007.– № 10. С. 48–60.
13. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: КомКнига, 2007. 144 с.

14. Глазова О., Косян Т. Навчальні перекази // Дивослово. 2006. №5. С. 6 – 12.
15. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами // Мандрівець. - 2000. - №3-4. - С. 75-78.
16. Гудзик І.П. Робота над змістом твору //Початкова школа. 2003. №11. С. 16-19
17. Державний стандарт початкової освіти //Учитель початкової школи . 2018. № 4. С. 40 – 42
18. Джежелей О.В. Коваленко О.М. Уроки читання і види мовної діяльності // Початкова школа. 2004. №8. С 9-13.
19. Донченко Т. Уроки мови мають стати уроками словесності. // Дивослово. К.: Вид-во „Логос”, 2005. № 4. С. 36-38.
20. Дорошенко С.І. Основи культури і техніки усного мовлення. Харків.: ОВС, 2002. 144с.
21. Іванова Л. Уроки літературного читання у початкових класах // Початкова освіта. 2001. 7. С. 2.
22. Ігнатенко Н. Осмислення прочитаного через складання плану// Початкова школа. - 2000. - №10. - С. 29 - 31
23. Ігнатенко Н.В. Пізнавальні завдання на уроках читання у 2 класі // Початкова школа. 2002. № 10. С. 18 - 21.
24. Карпалюк В.С. Лінгвістичний аналіз тексту як засіб розвитку образного мовлення молодших школярів // Дитяча книжка у сучасному освітньому просторі: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський, 2009.
25. Кутіщенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид. : Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
26. Лаптева Л. Читання - віконце у світ//Поч. школа. 2007. №11. С.11 -13
27. Леонтьев А.А. Основы психолінгвистики. 3-е изд. Москва: Смысл; СПб: Лань, 2003. 287 с.
28. Лобчук О. Ознайомлення молодших школярів з типами текстів /Сучасна школа України, 2012, №4, с. 48-51

29. Львов М.Р., Горещкий В.Г., Сосковская О.В. Методика преподавания русского языка в начальных классах. Москва: Academia, 2000. С.142-157.
30. Мацько Л.І., Сидоренко О.М, Мацько О.М. Стилїстика української мови. –К.: Вища шк., 2003. – С. 251.
31. Маштолер О. Художні описи та оповідання школярів //Початкова школа. 2008. №4. С. 7-9.
32. Мельничайко В.Я. Елементи лінгвістичного аналізу художнього тексту на уроках мови // Дивослово. 2003. № 2. С. 15-18.
33. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
34. Методика і практика викладання рідної мови в початковій школі / 36. статей. Львів, 2001. 132 с.
35. Науменко В.О. Робота над художнім твором на уроках читання // Початкова школа. 2005. №6. С. 19-21
36. Науменко В.О. Як працювати з дитячою книжкою в колі сім'ї // Початкова школа. 2000. №7 С. 35 - 36.
37. Наумчук М.М., Наумчук І.І. Творчий підхід до роботи з текстом // Початкова школа. 2006. №4. С. 15 - 18.
38. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Світ виховання, 2004. №3. С. 7–33.
39. Никифорова О.И. Развитие восприятия художественной литературы / О.И. Никифорова // Початкова школа. 2001. №2.
40. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. К: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
41. Онопрієнко О.В. Елементи літературного аналізу творів на уроках читання // Початкова школа. 2006. №12. С. 13 - 15.
42. Освітня програма початкової школи в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» цикл І (1 – 2 класи) (науковий керівник Гавриш І.В.).2018.

43. Пархоменко Н. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання // Початкова школа. 2007. №7. С. 44 - 48.
44. Пентилюк М. І. Аналіз художнього тексту на уроках мови // Дивослово. №3. 2009. С. 32.
45. Пентилюк М.І., Горошкіна О.М., Нікітіна А.В. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. Українська мова і література в школі, 2006. №1. С. 15-20.
46. Пономарів О.Д., Різун В.В., Шевченко Л.Ю. Сучасна українська мова. Київ : Либідь, 2008. 488 с.
47. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. Київ, 2016. 224с.
48. Програма з української мови. Система розвивального навчання Ельконіна-Давидова. 1-4 класи. Харків : «Незалежний науково-методичний центр», 2012. 32 с.
49. Рамзаева Т.Г. Взаимосвязь разных сторон языка в процессе его изучения // Актуальные проблемы методики обучения русскому языку в начальных классах. М., 1977. С. 58.
50. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 1998. 688с.
51. Савченко О.Я. Читанка. Підручник для 4 класу. Ч.2. – К.: Освіта, 2004.
52. Самарська Н.П. Робота над образними засобами художніх творів // Початкова школа. 2005. №1.С. 26-31.
53. Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальномовленневих, комунікативних і текстотворчих умінь // Початкова школа, 2001. №6. С.19-23.
54. Сіранчук Н.М. Розвиток образного мовлення молодших школярів у процесі навчання української мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2008. 20 с.
55. Скіпакевич О.В. Вчити емоційно правильно сприймати художній текст // Початкова школа.2006. №12. С. 17-21.

56. Скіпакевич О.В. Ознайомлення з ліричним віршем на уроках читання / Початкова школа. 2006. №4. С.21 - 22.
57. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. К: 976-1977 р. Т.2. 1976. 625 с.
58. Сухомлинський В.О. Кімната казки. Серце віддаю дітям: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т.3. 185 с.
59. Таран В.С. Формування в учнів умінь сприймати образне слово // Художня література у духовному розвитку особистості: Збірник матеріалів науково-практичних читань „Духовний розвиток особистості засобами мистецтва”. Част. 2. Чернігів, 2003. С.81-86.
60. Титаренко Т.Казка - чарівний світ //Початкова школа. 2004. №11.С.21 -23.
61. Ткачук Г.П. Уроки-зустрічі з книжкою // Початкова школа. 2000. №2. С. 15- 18.
62. Хорошковська О. М. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах І ступеня з мовами викладання національних меншин України : монографія. К. : Педагогічна думка, 2012. 160 с.
63. Цимбалюк Л. Проблеми введення літературознавчої пропедевтики в початкових класах // Початкова школа. 2000. №11.
64. Чепурко О.Г. Урок - спілкування з художнім твором // Початкова школа. - 2005. №3. С.23.
65. Шпак М. Змістове забезпечення емоційності навчання учнів // Початкова школа. 2000.-№5.С.6-10.
66. Эльконин Д.Б. Психологическое развитие в детских возрастах: Избран. психол. труды в 70-ти т / Под ред. Д.И.Фельдштейна. - Москва: Воронеж 1995. 416с.
67. Янко Н.О. Текст як основа формування стилістичних умінь в учнів початкових класів // Актуальні проблеми загальної освіти в сучасних умовах. Бердянськ, 2012. № 2. С. 125–130.